

6. Выготский Л.С. Проблема возраста / Лев Семенович Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – (Собр. соч: В 6 т).
7. Дружинин В. Н. Психология семьи / Владимир Николаевич Дружинин. – Екатеринбург, 2000. – 208 с.
8. Дымнова Т.И. Психологический анализ зависимости структурно-социальных особенностей супружеской семьи от родительской: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Тамара Ивановна Дымнова – М., 1996. – 128 с.
9. Ермихина М.О. Формирование осознанного родительства на основе субъективно-психологических факторов: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Марина Олеговна Ермихина – Казань: Изд-во КГТУ, 2004. – 168 с.
10. Захаров А.И. Неврозы у детей и психотерапия / Александр Иванович Захаров. – СПб. : Союз, 2004. – 336 с.
11. Казанцева Г.Н. Особенности системы отношений одиноких женщин / Г.Н. Казанцева // Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 2001. – С. 83-84.
12. Кон И.С. Материнство и отцовство в историко-этнографической перспективе / Игорь Семёнович Кон // Советская этнография, 1987. – № 6. – С. 26-33.
13. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Борис Фёдорович Ломов. – М.: Наука, 1984. – 448 с.
14. Минияров В.М. Психология семейного воспитания (диагностико-коррекционный аспект) / В.М. Минияров. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО “МОДЭК”, 2000. – 256 с. (Серия “Библиотека школьного психолога”).
15. Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства / Р. В. Овчарова. – М.: Институт Психотерапии, 2003. – 319 с.
16. Обухова Л.Ф. Детская (возрастная) психология: учебник / Людмила Филипповна Обухова. – М.: Российское педагогическое агентство, 1996. – 374 с.
17. Обухова Л.Ф., Шаграева О.А. Семья и ребенок: психологический аспект детского развития: учеб. пособие / Людмила Филипповна Обухова, О.А. Шаграева. – М., 1999. – 168 с.
18. Петровский А.В. Вопросы истории и теории психологии: Избранные труды / Артур Владимирович Петровский. – М.: Педагогика, 1984. – 272 с.
19. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб.: Питер Ком, 1998. – 680 с.

20. Спиваковская А.С. Психотерапия: игра, детство, семья / Алла Семёновна Спиваковская. – М.: Апрель-Пресс, ЭКСМО, 2000. – 464 с.
21. Хямяляйнен Ю. Воспитание родителей: Концепции, направления и перспективы: Кн. для воспитателей дет. сада и родителей / Ю. Хямяляйнен. – М.: Просвещение, 1993. – 112 с.
22. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций / Л.Б. Шнейдер. – М.: ЭКСМ-Пресс, 2000. – 512 с.

The analysis of psychological readiness of youths to paternity is given in the article. The levels of the systems of factor influences are selected and the pedagogical and psychological factors of forming of paternity are considered at every system level. An accent is done on forming of certain model of paternity.

Keywords: paternity, maternity, factor, readiness to paternity, public influence, paternal family.

Отримано: 12.03.2010

УДК 159.9

О.Б.Цешнатій

Психодинаміка автономії Арно Грюєна

У статті викладено та проаналізовано основні тези робіт психолога Арно Грюєна, що мають значення щодо розуміння психологічних механізмів конформності. Розглядаються причини зради справжнього Я, що ведуть до втрати суб'єктом можливості автономії. Простежується зв'язок між конформністю та агресивністю. Пропонується модель психопатології нормальності і робиться спроба побудувати інтегровану картину патологічно спотвореної свідомості конформіста. Наводяться можливі умови ефективного психокорекційного впливу.

Ключові слова: психодинаміка, конформність, автономія, агресивність.

В статье излагаются и анализируются основные тезисы работ психолога Арно Грюэна, имеющие значение для понимания психологических механизмов конформности. Рассматриваются причины предательства подлинного Я, ведущие к утрате субъектом возможности автономии. Прослеживается связь между конформностью и агрессивностью. Предлагается модель психопатологии нормальности и делается

попытка построить интегрированную картину патологически искаженного сознания конформиста. Приводятся возможные условия эффективного психокоррекционного воздействия.

Ключевые слова: психодинамика, конформность, автономия, агрессивность.

Психологія давно і міцно засвоїла натуралістичну модель відношення до свого предмета. Ретельно організоване спостереження, експеримент і математична обробка результатів збагатили нас знаннями з багатьох аспектів функціонування психічних механізмів і феноменів соціальної поведінки людини. Отримані за допомогою цих дослідницьких прийомів результати сприймаються як основна база психологічного знання. Проте проблемою механізмів людської душі занепокоєні не лише виховані в експериментально-математичній парадигмі психологи. Результати, отримані фахівцями в суміжних областях, часто не інтегруються в корпус психологічного знання. Психіатри і психоаналітики мають свій, не менш інформативний, спосіб розуміння людської поведінки. Клінічне спостереження над серією одиничних випадків могло б збагатити нашу здатність розуміти.

Особливий інтерес з цієї точки зору мали б роботи тих фахівців з душевної патології, які в своєму аналізі виходять за межі індивідуального психічного на терени інтерсуб'єктивних передумов соціальної поведінки людей.

Роботи психоаналітика Арно Грюєна (1923р.), безумовно, належать до такої категорії. Народившись в Німеччині і отримавши базову підготовку з психоаналізу у Теодора Рейка в Національній Психологічній Асоціації Психоаналізу в Нью-Йорку, А.Грюєн після 1979 року практикує в Швейцарії. Його можна вважати представником швейцарської психодинамічної школи, що бере свій початок від Е.Блейлера, для якого завжди були характерні спроби інтеграції класичної психіатрії з ідеями психоаналізу. Цей сміливий синтез сформував, між іншим, традицію застосування психоаналітичних методів до психотерапії психотичних станів: досить пригадати М.Босса, а також Г.Бенедетті, чиї роботи з психотерапії шизофренії стали революційними. Саме Г.Бенедетті став автором передмови до роботи А.Грюєна “Зрада справжнього Я: страх перед автономією у чоловіків і жінок”. У цій роботі, як і в інших своїх публікаціях, А.Грюєн намагається узагальнити свій власний досвід психоаналітичної роботи з психотичними і граничними станами. Багарічний клінічний досвід, що стоїть за цими роботами, примушує уважно ставитись до описуваних А.Грюєном психодинамічних механізмів буденної поведінки соціально адаптованого суб'єкта.

З точки зору А.Грюєна, соціально адаптований суб'єкт зовсім не такий благополучний. Психічне благополуччя соціальної адаптації виявляється ілюзорним. Актуальність звернення до робіт А.Грюєна, які, як здається, порівняно маловідомі вітчизняному читачеві, обумовлена тим, що, можливо, саме ця ілюзорність психічного благополуччя соціально адаптованого суб'єкта відповідальна за спалахи насильства, які вражають досить конформні і соціально комфортні суспільства у всьому світі.

Метою цього дослідження буде, таким чином, аналіз психодинамічних механізмів патології соціально нормативної поведінки, які представлені в роботах А.Грюєна “Зрада справжнього Я: страх перед автономією у чоловіків і жінок” і “Психічна хвороба нормальності: до розуміння людської деструктивності”.

Суть конформності, яка, вочевидь, є неминучою характеристикою соціальної поведінки людини, добре виражена у фразі Е.Монтегю: “Ми йдемо по життю, намагаючись грати ролі, яких від нас чекають” [1, с. viii]. Насправді, уміння відповідати експектаціям оточуючих є однією з ознак хорошої соціальної адаптації. Феномен дрес-кода є відповідним прикладом. “Утримується в соціумі”, – кажуть психіатри про людей, чиї поведінкові навички достатні для того, щоб відповідати соціальним нормам. Уміння відповідати очікуванням соціальної групи, стандартна, не маргіналізована соціальна поведінка стає одним із критеріїв психічної норми. Уміння відчувати соціальні вимоги розглядається як тотожне аллопсихічної орієнтовці, як здібність до зв'язку з реальністю, що адекватно сприймається.

На думку А.Грюєна, ця соціально конформна орієнтовка насправді приховує серйозну психічну патологію – патологію адаптації [2, с. 9]. Так звана соціальна адаптація, конформістське виконання очікуваних від суб'єкта ролей, є результатом психодинамічної катастрофи, суть якої полягає в зраді суб'єктом свого справжнього Я.

“Справжнє Я” – інтенсивна метафора, яка має безліч тлумачень залежно від теоретичних переваг дослідника. Біхевіористично орієнтовані психологи, швидше за все, ніяк не стануть інтерпретувати це поняття і відмовляться від нього як від безглузлого. Гуманістично орієнтовані психологи, ймовірно, уявлятимуть собі в якості змісту цього поняття особу, що самоактуалізується. Психотерапевт-практик, що працює з важкими формами психічної патології, швидше за все, погодиться з думкою Г.Бенедетті про те, що основою справжнього Я є здібність до творчості, до створення інтерсуб'єктивних образів суб'єктивного світу, до справжньої комунікації. У будь-якому разі, атрибутом справжнього Я має бути

автономія. Джерелом такого розуміння є “Критика практичного розуму” І.Канта, де поняття автономії передбачає здатність встановлювати правила, а не просто наслідувати їх. Насправді, справжнє Я суб’єкта у будь-якому разі залишається центром життєвого світу, джерелом самодіяльності суб’єкта, автором його індивідуально-історичного буття. Дитина з моменту народження є можливістю такої автономії: світ дорослої реальності для дитини ще не існує, він тільки пропонується як проблема, яку дитина має самостійно розв’язати. У цьому сенсі автономія є здатністю і необхідністю будувати свій власний світ у заданому соціальному й історичному контексті.

Проте дитина з моменту народження самотня. Її самотність обумовлена природною відсутністю власних соціальних зв’язків. Вона включена в соціальну систему батьківської сім’ї і “віддана на милість батьків” [3]. В якості лише поки що потенційного суб’єкта дитина безпорадна і переживає цю безпорадність як актуальний первинний досвід.

Діючи на користь дитини, батько, мати, як правило, несвідомо, нав’язують дитині власні уявлення про належну поведінку. Процес соціалізації є навчінням поведінці, прийнятній для батьків. Зрештою таке навчіння формує вивчену конформність.

Дитина, будучи безпорадною, неминуче вимушена адаптуватися до вимог соціальної реальності: поводитися зручним для батьків чином. Відповідаючи соціальним вимогам, що висуваються до її поведінки, дитина пізнає, що лише таким чином вона може отримати винагороду. Її власні потреби, і, перш за все, потреба в тактильному контакті як у найпершому з доступних дитині способів комунікації, нічого не означають, нічого не варті, невинуваті і безглузді. Насправді: незважаючи на відносно поширення результатів, отриманих М.Кляйн, Д.Виннікотом та ін., внутрішній світ дитини залишається для батьків і вихователів настільки темним, що міф про “щасливе дитинство” успішно займає місце незнання і позбавляє батьків необхідності приділяти дитині таку увагу, якої вона насправді потребує. Справді, якщо дитина фізично здорова, сита і суха, важко передбачити, що їй потрібно ще щось. Практикуючому психологові часто доводиться чути розповіді батьків про самовіддану працю заради забезпечення дитини “всім необхідним”, тобто ознаками фізичного комфорту, тоді як насправді дитина потребує уваги і підтримки щодо конструювання власного життєвого світу і спілкування з батьками. Підміна уваги і підтримки фізичним і соціальним благополуччям виявляє і виражає справжню суть такої батьківської турботи: батьки швидше піклуються про задоволення

своїх потреб у фізичному і соціальному комфорті, які настільки суттєві для них, що автоматично приписуються дитині і, зрештою, нав’язуються їй. Справжній внутрішній досвід дитини, її переживання, спроби автономної поведінки, що і так непокоять батьків, ніколи не винагороджуються в цьому процесі навчання конформності. Це змушує дитину ставитись до них як до соціально небажаних, а отже, небезпечних і ворожих, як до джерела страху [1, с. 3].

Отже, досвід раннього соціального навчіння приводить дитину до відмови від безглузких і страшних спроб бути собою, від спроб реалізувати свою потенційну автономію і до обміну своєї можливої свободи на наперед відоме недостатнє батьківське “прийняття” і умовне “кохання”. Соціологи і політологи назвали б це “соціальними гарантіями”. Практичні психологи часто зустрічаються з ситуацією, коли техніки, які спрямовані на “рекапітуляцію первинного досвіду безумовного прийняття”, виявляються безуспішними. Перший досвід дитини часто є чимось зовсім іншим. Умовне “кохання” є оксюмороном на кшталт круглого квадрата: в цього словосполучення немає психологічного змісту, не існує контексту досвіду, в якому таке уявлення про кохання і прийняття можна було б семантизувати. Проте в нього є драматичне психопатологічне значення: десемантизований, позбавлений глузду елемент досвіду означає і породжує страх. Тому, ранній дитячий досвід є досвідом переживання екзистенційного безглуздя, досвідом жахливої порожнечі. Ця внутрішня порожнеча потенціє переживання безпорадності і ще більше прив’язує поведінку дитини до зовнішніх, гетерономних соціальних стандартів, втілених у батьківській поведінці. У цьому і полягає зрада справжнього Я, капітуляція перед тими, від чийого “кохання” ми залежні [1, с. 21]. Справжнє, автономне Я суб’єкта стає його ворогом [1, с. 22], а будь-які спроби реалізації свободи в автономній поведінці викликають страх. Лише приналежність до соціальної групи, чеканням якої ми відповідаємо і в очах якої наша поведінка нормативна, обіцяє людині позбавлення від цих трагічних переживань. Тільки соціальна сила, що належить групі, причетність якої можлива лише у випадку конформності суб’єкта, обіцяє йому ілюзорне позбавлення від безпорадності.

А.Грюєн висловлюється ще зрозуміліше. Цитуючи Маарті Спірала, він говорить про “маревне привласнення реальності”: причетність соціальній силі групи демонструється через привласнення символів соціального успіху. Але соціальний успіх залежить від ступеня конформності суб’єкта. Отже, конформіст є добре адаптованою особою, центральним досвідом якої [2, с. 196] є, по суті, марення панування над реальністю. Цей стан добре

адаптованого марення є результатом капітуляції перед спокусливою силою соціальності, яка приймає на себе не виконані батьками зобов'язання з “соціального страхування”. Так само, як і в ранньому дитинстві, дорослі, здавалося, обіцяли безпеку в обмін на зраду дитиною власних можливостей свободи, соціальна група тепер обіцяє майже магічну владу над реальністю для позбавлення від порожнечі непрожитого, несприйнятого внутрішнього досвіду.

Добре адаптований суб'єкт – конформіст – таким чином, позбавлений особистості як унікальної суті внутрішнього досвіду. Він не здатний інтегрувати власну особистісну історію в цілісність, оскільки вона містить не лише жахливі переживання ранньої безпорадності, але й актуальний страх невдачі в соціальному змаганні, – страх перед власною автономією, перед відповідальністю за реалізацію проекту власного світу і буття в ньому. Все, що залишається конформістові, замість особистості – це ідентичність, наприклад, корпоративна, політична, етнічна і т.д. Ідентичність є муляжем особистості або, точніше, її сурогатом. Цікаво, що проблеми різного роду ідентичностей актуалізуються в соціальному бутті і знаходять своє віддзеркалення в професійній літературі саме в той час, коли зростає кількість фактів агресивної і деструктивної поведінки в соціально благополучних країнах. Ідентичності притаманна дуже цікава властивість. Будучи, по суті, більш або менш інтеріоризованими формами лояльності тієї чи іншої соціальної групи, їй властива дивна рухливість і гнучкість [2, с. 33]. А.Грюєн звертає нашу увагу на те, що після поразки нацистської Німеччини дуже багато тих, хто підтримував Гітлера, швидко стали прибічниками демократичних цінностей. Така швидка зміна того, що прийнято вважати переконаннями, розглядається як критерій реалістичного відношення до життя. Конформіст – це завжди реаліст і прагматик. Ідеї “реальної” або “прагматичної” політики виражають для нього єдине можливе відношення до життя.

Проте така гнучкість ідентичності, таке невласне буття у світі зовнішніх, соціально продиктованих речей є насправді порушенням сприйняття реальності: у картині світу неавтономного суб'єкта відсутній внутрішній досвід, світ мінімізований до набору зовнішніх речей і подій, що визначають поведінку суб'єкта. Відповідно, картина світу неповна і тому нереалістична. Основне завдання такого “реалізму”, характерного для неавтономного суб'єкта, – це уникнути зустрічі з суб'єктивною істиною буття, оскільки зіткнення з емоційно порожнім і страшним внутрішнім світом зруйнує крихкий баланс видимого психічного здоров'я, за яким, на думку А.Грюєна, весь час проглядає психоз [2, с. 187]. Будь-яка істотна невдача в маревному

привласненні зовнішньої реальності призведе конформіста до гострого психотичного епізоду з вельми сумнівним прогнозом.

Лише виключно напружена ангажованість у зовнішній світ рятує неавтономного суб'єкта від його власного внутрішнього хаосу, від нестерпної для нього ситуації невизначеності [2, с. 182]. Тому конформіст приречений на безперервну, виснажливу гонитву за символами приналежності і влади, символами серйозності, солідності, порядку і панування, на безперервний пошук того, перед ким слід капітулювати в конкретний момент часу з метою відчутти себе хоч би в ілюзорній безпеці. Така характерна для конформіста картина світу змушує А.Грюєна визначити конформність як дегуманізацію. Коли реальність мислиться в категоріях сили і підпорядкування, покарання і заохочення, стає неможливим привласнити потенціал, який знаходиться в розумінні іншої людини [2, с. 117]. Це наводить А.Грюєна на висновок про те, що конформність відкриває шлях до фізичної агресії, аж до вбивства. Не йдеться про Чингізхана або Гітлера сучасності. Часто деструктивність конформіста виражається в досить соціально прийнятних формах. Ілюструючи цю тезу, А.Грюєн посилається на звіт комісії з розслідування причин катастрофи шатла “Челленджер”: нав'язливе бажання успіху призвело до нехтування засобами безпеки екіпажем. Добрі, прогресивні, зацікавлені у загальному добробуті, серйозні, реалістично мислячі люди всього лише виконували соціальне замовлення, відповідали соціальним експектаціям. У кінці-кінців неавтономний суб'єкт завжди має в своєму розпорядженні так званий нюрнберзький аргумент: він невинний, він лише виконував накази. Це дозволить йому в усякому разі зберегти позитивне ставлення до самого себе [2, с. 75]. Тим часом, саме історія військових злочинів відкриває нам, на думку А.Грюєна, справжню суть і значення будь-якої форми конформної поведінки [2, с. 23]. Взагалі, агресія – характерна поведінка конформіста. Потреба, яка ніколи не задовольняється доказом власних соціально схвалюваних якостей заставляє конформіста ставитися до себе підозріло і чекати від себе каверзи. Конформіст, по суті, не впевнений у собі, оскільки позбавлений предмета упевненості – себе. Будь-яке зіткнення з відмінністю, з несхожістю будить у неавтономного суб'єкта страх перед власною автентичністю. Хорошим прикладом цього є гомофобія [1, с. 60]. Гнів і ненависть до “ненормативної” сексуальної орієнтації марно називаються фобією: агресивна поведінка відносно гомосексуалістів демонструє нам надзвичайну поширеність у так званий “нормативній” популяції сумнівів у власній сексуальній нормативності. Конформність – це небажання ставати дорослим [1,

с. 87], яке дозволяє неавтономному суб'єктові каналізувати страх перед можливістю власної автономії в суспільно санкціоновану і навіть інституціоналізовану форму ненависті до “чужих” взагалі – в спектрі від порівняно м'якої побутової ксенофобії до міждержавних конфліктів.

Отже, суть конформістської патології адаптації полягає в наступному. Повноцінне емоційне життя особистості неминуче повинно включати інтеграцію раннього дитячого досвіду безпорадності і подальшого досвіду слабкості, хвороби, невдач, страху. Відмова визнавати такого роду переживання в якості не лише неминучого, але і невід'ємного елемента повноцінного життєвого світу здорової особистості, веде до постійного відтворення інфантильної зради можливості справжнього автономного буття в обмін на спочатку батьківське умовне “кохання”, а пізніше – на підтримку соціальної групи. Це призводить до спустошення і десемантизації внутрішнього світу і породжує безперервне переживання страху, позбавлення від якого полягає в ототожненні з пануючими соціально нормативними вимогами, в ідентифікації з силами соціального придушення і до формування ідей маревного привласнення реальності. Місце особистості займає зібрана з продуктів різних групових ідентифікацій ідентичність, місце автономії займає конформність. Неавтономний суб'єкт продовжує шукати гратифікації своїх інфантильних бажань в актах самовідданого конформізму і виявляється не в змозі припинити вимагати такої гратифікації від тих об'єктів, які якраз і неспроможні її надати. Свідомість життєвого світу конформіста обмежена спектром товарів, що пропонуються соціальним ринком [1, с. 96], а на місце справжніх потреб і бажань приходять образи, сконструйовані соціальними маркетологами. Будь-яке інше життя, що нагадує неавтономному суб'єктові про ранній досвід безпорадності або ставить під сумнів цінність чи можливість привласнення символів соціального успіху, викликає деструктивну реакцію або психотичний зрив, заперечення, обурення або страх. Психоаналітик Х.Ріхтер згадує, що канцлер Німеччини Гельмут Шмідт критиковав його за твердження про те, що відкрити, чутлива і ранима особистість є багатшою і психічно здоровою, ніж міцний парубок, який здатний адаптуватися до чого завгодно [2, с.136].

Психодинамічно такий стан справ може бути пояснений захистом образу “хороших батьків”, функція якого полягає у прихованні від усвідомлення факту відсутності в досвіді взаємодії з “досить хорошими батьками”. Заперечення цього негативного дитячого досвіду, у свою чергу, дозволяє уникнути конфронтації з фактом зради власної здатності бути вільним.

А.Грюен не фокусується на детальній моделі психотерапевтичної і психокоректувальної допомоги таким людям. Його короткі клінічні віньєтки наводяться швидше як ілюстрації до діагностики, а не до терапії. Такий підхід представляється сповна зрозумілим. Насправді, оскільки йдеться про патології автономії, неможливо побудувати єдиний протокол психотерапевтичної інтервенції. Швидше, слід говорити про деякі загальні умови, пов'язані з можливістю успіху такої інтервенції. Зрозуміло, шлях до подолання патології конформності лежить через відмову від соціальної міфології сили, успіху, серйозності і реалізму, що погано був сприйнятий, і конфронтацію з дійсним досвідом емоційного життя. Тому висновок, який можна було б зробити, познайомившись з роботами А.Грюена, представляється наступним. Однією з метафор, що демонструють різноманітність форм конформності та її деструктивний потенціал, використовуваних А.Грюеном, є образ Горге Бургоського з роману Умберто Еко “Ім'я Рози”. Горге, як відомо, намагається всіма силами запобігти знайомству будь-кого з другою книгою “Поетики” Арістотеля – книги, що присвячена комедії. Ніхто не може дізнатися про сміх, оскільки тоді страх, на якому, на думку Горге, тримаються благочестя і віра, буде зруйнований. Лише серйозне і трагічне може говорити істину. Тут характерним для запропонованого в романі Еко історичного періоду образом реалізується уявлення про віру не як про особисте відношення до Бога і до інших людей, а як про моральну дидактику. Пригадаємо, що перша частина “Поетики” Арістотеля присвячена трагедії, в якій досягається катарсис, і людина знов стає добродесною, покірною, корисним членом суспільства. Жах, що переживається нею в трагічній виставі, – жах дидактичний, повчальний. Катарсис Арістотеля – зовсім не катарсис Фрейда. Страх перед покаранням за зухвалість самостійного існування змушує глядачів Арістотелевої трагедії бути конформними. Серйозний жанр трагедії не може поставити під сумнів дидактичну значущість висловлення в ній повчань. Комедія передбачає іронію, сумнів і кепкування. Якби друга частина “Поетики” стала відомою, іронія була б легітимована авторитетом Вчителя і зруйнувала б трагедійну дидактику конформності. Аби не допустити цього, чернець Горге вимушений вбивати [2, с.141].

Серйозність проблеми конформності та її можливі трагічні наслідки, про які попереджає нас Арно Грюен, таким чином, може бути подолана лише одним способом: не приймати себе дуже серйозно.

Список використаних джерел

1. Gruen A. The betrayal of the Self: the Fear of Autonomy in Men and Women. Human development Books, Berkeley, 2007.
2. Gruen A. The insanity of Normality: Toward Understanding Human Destructiveness. Human Development Books, Berkeley, 2007.
3. Gruen A. The Need to Punish: The Political Consequences of Identifying with the Aggressor//The Journal of Psychohistory, Vol. 27, No 2, Fall 1999.

Arno Gruen's psychodynamics main topics are reviewed and dealt with in the paper. The mechanisms of conformity are discussed, the experiences leading to the betrayal of the Self are explained. The relation of conformity to aggression and destructiveness is examined. The review is followed with an integral model of the psychopathological picture of conformist consciousness, and possible requirements for a successful intervention are suggested.

Keywords: psychodynamics, conformity, autonomy, aggression.

Отримано: 7.02.2010

УДК 378.011.3 (477.43) "1918/1920":159.9

О.А.Чеканська

Цінність психолого-педагогічних поглядів Л.Т. Білецького у Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1918–1920 рр.)

У статті розглядається наукова діяльність Л.Т. Білецького, спрямована на вивчення проблеми становлення та розвитку психологічної і педагогічної науки, в контексті діяльності Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1921 рр.).

Ключові слова: історія психології, педагогіка, Л.Т. Білецький, розвиток особистості, Поділля.

В статье рассматривается научная деятельность Л.Т. Билецкого направленная на решение проблемы становления и развития психологической и педагогической науки, в контексте деятельности Каменец-Подольского государственного украинского университета (1918-1921 гг.).

Ключевые слова: история психологии, педагогика, Л.Т. Билецкий, развитие личности, Подолье.

Дослідження становлення та розвитку наукових знань базується на національному, суспільно-історичному ґрунті, на конкретних історичних прикладах, подіях, фактах, біографіях людей – творців науки. Саме життєпис особистості, в якому розкрито її різноманітні позитивні якості, мотивація поступків, суть, мета і досягнення творчої діяльності, мають найбільшу цінність і вплив на формування вагомих світоглядів, ознайомлення та внесення нових надбань у загальнонаукову справу.

Вагомим внеском до історії подільської науки початку ХХ століття необхідно віднести заснування та діяльність Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1921 рр.) (КПДУУ), як одного із найбільших культурно-освітніх досягнень не лише Поділля, а й всієї України [2, с. 13-15].

До подільських науковців (І. Огієнка, С. Балея, В. Зеньковського, С. Русової та ін.), які активно сприяли розвитку психологічної та педагогічної думки на ниві Кам'янець-Подільського державного українського університету, необхідно віднести і Леоніда Тимофійовича Білецького [3, с. 170].

Педагог, філософ, вчений-літературознавець, громадський і політичний діяч Л.Т. Білецький, народився 5 травня 1882 р. в с. Литвинівці Липовецького повіту Київської губернії в селянській родині. Початкову освіту здобув у двокласній народній школі в с. Краснопілці Уманського повіту, а після її закінчення вступив до Петербурзької середньої механіко-технічної школи. У 1907 р. успішно склав іспити на атестат зрілості за курс Другої Київської класичної гімназії і вступив на фізико-математичний факультет університету св. Володимира. На цій спеціальності навчався недовго і в 1908 році перевів на історико-філологічний факультет того ж навчального закладу [2, с. 248].

З 1909 р. Л.Т. Білецький з великим завзяттям працює в семінарах відомого російського літературознавця В. Перетця та професора А. Лободи. Саме тут упродовж 1910-1912 рр. студент захопився студіями з нової російської і української літератури та народної поезії. Разом з іншими студентами-філологами, які групувалися навколо В. Перетця, брав участь у наукових екскурсіях до Петербурга, Москви, Вільно, Ніжина, Катеринослава та інших міст [5, с. 3].

Закінчивши у 1913 році Київський університет золотим медалістом, Л.Т. Білецький отримав рекомендацію і був залишений при закладі професорським стипендіатом для підготовки до